

O'zbek xalq dostonlari

“SHARQ” NASHRIYOT-MATBAA AKSIYADORLIK
KOMPANIYASI BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2006

Aytuvchi: **Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li**

Nashrga tayyorlovchilar:

To'ra Mirzayev va Zubayda Husainova

T a h r i r h a y ' a t i:

Omonulla Yunusov (hay'at raisi), Ahror Ahmedov (hay'at raisi o'rinbosari), Mamatqul Jo'rayev, Erkin Malikov (hay'at kotibi), To'ra Mirzayev, Abiir Musoqulov, Muhammadali Qo'shmoqov, Shomirza Turdimov, Ibodulla Shoymardonov

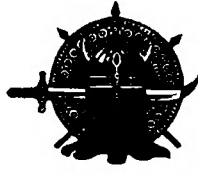
R a s s o m:

Temur Sa'dullayev

Go'ro'g'li: O'zbek xalq dostonlari / Aytuvchi Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li; Tahrir hay'ati: O. Yunusov, A. Ahmedov, M. Jo'rayev va boshq./ Rassom T. Sa'dulla. — T.: Sharq, 2006. — 448 b.

“Go'ro'g'li” turkumi dostonlari yuzga yaqin xilma-xil mazmundagi asarlarni o'zida birlashtirgan ulkan silsiladir. Xalq baxshilari bu turkumga kiruvchi dostonlarni sevib kuylab kelganlar. Ushbu jildga Rahmatulla shoir Yusuf o'g'lidan yozib olingan 27 doston kiritildi. Ularda afsonaviy xalq qahramonining tug'ilishi, uning bahodirona yoshligi, jasoratlarga to'la hayoti, ozodlik o'lkasi — Chambil shahrining bunyod etilishi, asrandi farzandlar — Hasanxon va Avazxonlarning Chambilga keltirilishi, ularning bahodirliklari turli-tuman sarguzashtli voqealar girdobida tasvirlanadi. Dostonlar qahramon va sevimli yor sadoqati, ota-ona va farzand burchi, birodarlik va do'stlik, ona yurtga muhabbat masalalaridan bahs etadi. Har bir doston badiiy mukammalligi va jozibadorligi bilan kitobxonni o'ziga jalb eta oladi.

BBK 82.3(SU)

GAVDAROZ DEV

G o‘ro‘g‘li sulton Xuroson yurtidan Gulqizoyini keltirib, Avaxxonga berdi. Ammo Xurosonda qanday qiyomat savdolar bo‘ldi. Bu yog‘ini endi eshiting. Bektosh vazir ikki kundan osha Harishoh yurtiga yetib, hovlisiga tushib, darrov bir sipohisini otboylarni olib kel, deb ko‘chaga chiqardi. Ammo otboylardan darak topmadi. Bektosh vazir chidamsizlanib, butun yo‘llarni, ko‘chalarni izlatdi. Oxiri bir boboy: “Bir otboylar degan odam Mirishkor bobonikini so‘ragan edi. Bektosh vazirga mehmonman, uning bilan ot savdosi qilganman. Lekin otim ildamlik qilib, ikki kun oldin kelganman. Vazir yetib kelguncha, Mirishkor bobonikida turaman, dedi. Keyin men unga Mirishkor bobonikini ko‘rsatib yuborgan edim”, — deb xabar berdi. Bu xabarni bilib, Bektosh vazirning sipohilari Mirishkor bobonikiga borishsa, darvozasi berk. Hech kimning shobiri chiqmaydi. Bora-bora bu gap Harishohning ham qulog‘iga yetibdi. Gap-so‘zning qisqasi Harishoh xavotirlanib, Gulqizoyning chorbog‘idan xabar oldirsa, kanizlar izlashib, chuvullashib, Gulqizoyning yo‘qolganini Harishohga xabar bergani qo‘rqishib turgan ekanlar. Harishoh va Bektosh vazir bir yerda o‘tirib: “Bu ishlar hukmin Go‘ro‘g‘li xardo‘zdan bo‘lgan. Nimaga deganda, Gulqizni ayttirgan edi. O‘shanda bir shumlik tugunini bachchag‘ar ichiga tuygan. Shuytib, bir hiylayi jodugarlik bilan tulporiga mingashtirib, Chambilga olib ketgan. Bu ishda Mirishkor boboning ham sherikligi bor. U ham hovlisini berkitib, gumdon bo‘lgan. Endi Go‘ro‘g‘li xardo‘zning ustiga qo‘shin tortib borsak, qizimizni bachchag‘arning o‘g‘irlab ketgani elga ma‘lum bo‘lib, sharmandamiz chiqadi. Undan ko‘ra, Jangalimozandarondan Govdaroz devni bir balo qilib, aldab ko‘ndirib, bizga Go‘ro‘g‘lini tutib keltirib bersa, keyin undan qanday qilib qasos olishni o‘zimiz bilamiz. Chambildan Go‘ro‘g‘li bartaraf bo‘lsa, vasalom. Keyin bor-budi bizga o‘lja, deb maslahatni bir joyga qo‘yib, bir necha donishmand ustakor odamlarni Jangalimozandarondan Govdaroz devni aldab olib kelish uchun yubordi.

Rivoyatlardan birida aytilishicha, Rustam dostonning avlodlari ichida bir badbaxt novcha qiz bor ediki, kattaligi tobonidan bosh barmog‘igacha o‘rta odamning qarichi bilan yetti qarich edi. Bu bahaybat novcha qizni bir yoqdan ovqati, yana bir yoqdan haybatini o‘ylab, hech kim olmadi. Bechora qiz ota-enaga dardisar bo‘ldi. Qizning ota-enasi: “Taqdiridan ko‘rsin. Buni dev-pev olmasa, adisar odamzod olmaydi”, — deb Jangalimozandaronga eltib tashladi. Jangalimozandaronda Ko‘hi Qofga bormay, qolib ketgan bitta-yarim devlardan bittasi novcha qizni ko‘rib qolib, o‘zining jasadidan uchdan bir kichkina bo‘lsa ham, baharnav kifoya, deb novcha qizga uylandi. Ana shu dev bilan novcha qizdan Govdaroz dev tug‘ikli. Govdarozning ota-enasi allaqachon o‘tib ketib, Govdarozning bir o‘zi Jangalimozandaroning yovvoyi ho‘kizlarini yeb yurgani uchun Govdaroz deb atalib yurar edi. Govdaroz devning ostingi tishi nayzaday balandga chiqib, ustingi tishi omochning tishiday pastga tushib, bir katta daraxtning tagida mazza qilib, xuddi Jangalimozandaronga bir o‘zi sultonday beg‘am bo‘lib yonboshlab yotib, besh-olti odamzodning qo‘rqa-pisa kelayotganini bilib qoldi. Govdaroz ham devning, ham odamzodning tilini bilar edi. Govdaroz kelayotgan odamlarni chaqirib: “Ha, odam tog‘alar, qo‘rqmanglar”, — deb shu so‘zlarni aytdi:

Meni izlab kelgan odam tog‘alar,
Qadam bosib Mozandaron mulkinga,
Podshoning jiyani izlab, daraklab,
Sabab bo‘lib quvonchimga, kulkinga.

Barakalla, shundan shunga kelganlar,
Podshoning jiyani ko‘rmak bo‘lganlar,
Xush kelibsiz, oliy himmat tog‘alar,
Qadam tashlab Mozandaron mulkinga.

Ko‘p yil bo‘ldi yo‘lingizga boqaman,
Sizga atab ho‘kiz, novvos boqaman,
Ming yil mehmon bo‘ling, go‘shman boqaman,
Xush kelibsiz, oliy himmat tog‘alar,
Qadam tashlab Mozandaron mulkinga.

Enamning arvohin qilmoq uchun shod,
Uzoqdan kelgansiz, meni qilib yod,
Qo‘limga o‘tiring, ko‘taray ozod,
Xush kelibsiz, oliy himmat tog‘alar,
Qadam tashlab Mozandaron mulkinga.

Otimni so'rsangiz derlar Govdaroz,
O'zim mardi maydon, o'zim o'q andoz,
Qancha xizmat etsam, sizga shuncha oz,

Xush kelibsiz, oliy himmat tog'alar,
Qadam tashlab Mozandaron mulkimga.

Bu so'zni Govdarozdan Hari podshoning vakillari eshitib, biroz yuraklarini bosib: "Ey, Govdaroz jiyanim, bizlar seni izlab keldik. Balki enang marhum ham aytib ketgan bo'lsa kerak. Axir ham odamzod tog'alarining izlab keladi. Shunda sen yordam berasan, deb. Biz ana o'sha enang aytib ketgan odamzod tog'alarindan bo'lamiz", — deb Harishohning vakillarining boshlig'i bir necha joydan timsol keltirib, Govdaroz devga qarab bir so'z dedi:

Barakalla, senday sohibqironga,
Odamzod tog'anglar keldi, tur endi,
Sulton bo'psan mulki Mozandaronga,
Seni deb tog'anglar keldi, tur endi.

Undan nari Turkman degan elat bor,
U Turkmanda podsho Go'ro'g'li murdor,
O'zi ko'p bahodir, botir, nayzador,
Go'ro'g'lini daf etmoqqa tur endi.

Xuroson mulkida tuqqan tog'ang bor,
Harishoh ismli o'zi tojidor,
Ul tog'angga o'zing bo'libsan darkor,
Odamzod tog'anglar keldi, tur endi.

Go'ro'g'li ko'rsatgan ko'pga kuchini,
Qon aylagan tog'angning ham ichini,
Undan borib olib bergin o'chini,
Kuch to'plagan polvon bo'lsang, tur endi.

Tuqqan tog'ang shuytib bizlarga sulton,
O'ziga qaraydi qirq ikki qo'rg'on.
Barining ustidan o'zi hukmron,
Seni ko'rmak bo'pti anda, tur endi.

Kattadan — buyurmoq, kichikdan — xizmat,
So'ngra kelar tog'ang, bo'lsa salomat,
Shu vaqtlar bo'libdi Go'ro'g'li ofat
Go'ro'g'lini yo'q etmakka tur endi.

Asli Govdarozga enasi: "Odamzod tog'alarindan bitta-yarimtasi mabodo seni yo'qlab kelsa, dimog'ini chog' qilib, balki yordam berib jo'natgin. Biror hojatini ravo qilgin", — degan edi. Govdarozning fe'liga dev otasining ahmoqligidan ham yuqqan edi. Harishohning vakillaridan bu so'zlarni eshitib: "Bo'lmasa, tog'alar, men yo'l ozig'i yig'ib olay", — deb obil-g'o'bil o'rnidan qo'zg'alib, jangalni oralab ketib, bir filni haydab keltirib, filga o'q yuklab, qirqtacha yovvoyi ho'kiz, novvoslarni bir-biriga bog'lashtirib, o'zi orqalab olib, o'n sakkiz botmon o'q-yoyni egniga osib, o'n besh botmon qilichni beliga taqibdi. "Ana endi, tog'alar, Xurosonga yo'l boshlanglar", — deb Govdaroz Harishohning vakillariga qarab bir so'z dedi:

Go'ro'g'li murdorga talab ayladim,
Odamzod tog'alar, yo'lchi bo'linglar.
Avval boray Harishohning oldiga,
Oldinga tushinglar, yo'lchi bo'linglar.

Daryolar kelmaydi baqalog'imga
Jami sherlar qochar urgan do'g'imga,
Go'ro'g'li tengmikan chinachog'imga,
Bildiroq tog'alar, yo'lchi bo'linglar.

Bir qishloq yanchilar bosgan izimga,
Chibinday bo'p ko'rinasiz ko'zimga,
Belgi tashlab keta bering o'zimga,
Xuroson eliga yo'lchi bo'linglar.

Turkman elga zo'rligimni bildiray,
Harishoh tog'amni qoyil qoldiray,
Belidan panjamga qisib keltiray,
Oldimga tushinglar, yo'lchi bo'linglar.

Menga kerak emas sovutman qalqon,
Mozandaroniga o'zimman sulton,
Turkman tog'larini qilayin talqon,
Odamzod tog'alar, yo'lchi bo'linglar.

Bu so'zlarni sizga aytar Govdaroz,
Jasadim olamda barchadan mumtoz,
Chiyillab oldimga bo'ling yallasoz,
Chumoli tog'alar, yo'lchi bo'linglar.

Shunda bu so'zni Harishohning vakillari eshitib, ishimiz oson hal bo'ldi. Bu ham Harishoh davlatining balandga qarab yumalaganining alomati-da, deyishib, ko'p xursand bo'lishib, har turli laparlardan aytishib, yo'l boshlashib, Xurosonga qarab kela berdilar. Bularning orqasidan Govdaroz filni oldiga solib quvib,

haydab kela berdi. Shuytib, Harishohning yuborgan vakillari eson-omon Govdaroz devni boshlab, Harishohning huzuriga keltirdilar. Govdaroz ko'nglida: "Bu odamlar kichkina bo'lsa ham, ko'p xezmand bo'lar ekan. Qancha imoratlar, har turli kiyimlar, qator tizilib ketgan ko'chalar, bu juda ajoyib. Men Go'ro'g'li murdorni Harishoh tog'amga tutib keltirib berganimdan keyin, Harishoh tog'amdan qirqta odamzod so'rab olib ketib, Jangalimozandaronda shu odamlarnikiga o'xshagan joylar qildirib olaman", — deb o'ylab, Harishohning oldiga yetib keldi. Shunda Harishoh jo'rtaga: "Ey, kel, dev jiyanim. Senday zo'r jiyanim turganda, men Go'ro'g'li xardo'zdan taaddi ko'rsam bo'ladimi", — deb bir necha joydan timsol keltirib, Govdaroz devga qarab, bir so'z dedi:

Chertsam sado berar sozim,
Jo'r bo'lib anga ovozim,
Xush kelibsan, Govdarozim,
Go'ro'g'lidan ol o'chimni.

Barchadan balanddir kuching,
Olib bergin mening o'chim,
Murdor turkmaning dastidan
G'am-alamga to'ldi ichim,
Go'ro'g'lidan ol o'chimni.

Quridi ochilgan bog'im,
Sitam chirmab so'li sog'im,
Mozandaronlik chirog'im
Go'ro'g'lidan ol o'chimni.

Odamlar ko'rsatsin yo'lim,
Borib topgin Turkman elin,

Shunda Govdaroz dev Harishohdan bu so'zni eshitib: "Qani bo'lmasa, tog'a, odamlaringga ayt. Menga yo'l ko'rsatsin", — deb bu so'zni aytdi:

Vaqt o'tmasin, podsho tog'a,
To'xtatma fursat yo'lini,
Odamlaringga amr ayla,
Ko'rsatsin Turkman elini.

Doim o'zim jangga tolib,
Har joyda bo'lsam men g'olib,
Ketay zanjir chilbir olib,
Bog'lay Go'ro'g'li qo'lini.

Ko'p chumoli ayoqlarga,
Yorti naxo't siyoqlarga,

O'ldirmasdan bunda keltir,
Zanjir bilan bog'lab qo'lin,
Shunday qilib ol o'chimni.

Ul qizimni olib ketgan,
Shuytib maqsadiga yetgan,
Isitmasi jondan o'tgan,
Bilolmadim u yog'ini,
Balkim cho'ri qilib sotgan,
Undan borib ol o'chimni.

So'ngra ko'ngling to'ldirayin,
Aytganingni qildirayin,
Go'ro'g'lini tutib bersang,
O'z qo'limman o'ldirayin,
Shunday qilib ol o'chimni.

Kelmasday qip bu yoqlarga,
Bog'lay turkmaning yo'lini.

Qo'rqitib olay jonini,
Oqizmay ichay qonini,
Bandi aylab sultonini
Izillatay turkman elini.

Turkman elga bundan borib,
Shaharlarin o'rab olib,
Go'ro'g'li murdorni ko'rib,
Zanjirlab bog'lay qo'lini.

Ana shunda zanag'ar Harishoh ham Govdarozning shashtini qaytarmay, qayta-qayta bu nodon bachchag'arni shashti kelganda shishirib, "tentakka til ber, ikki qo'lga bel ber", deganiday ishlatib, foydalanib qolmoqni o'ylab, shirin-muloyim so'ylab, jo'rtagadan yig'lab, Govdaroz devni xo'p boblab, har yoqqa burab toblab, zanjir va chilbirlardan bir talayini berib, haligi vakillarini qo'shib jo'nata berdi. Govdaroz dev chilbir va zanjirlarni chuvdoqlab, filning ustiga tashlab, ho'kiz, novvoslarning gavdalarini egniga solib jo'nay berdi. Harishohning vakillari shahardan chiqib: "Hov, ana ko'ringan tog'ning narigi tomoni turkman elati. Bizlar u yoqlarga borgani qo'rqamiz. Endi, jiyanim, bizlar qaytayik. Sen oqshom el

uxlagandan keyin ket, deb tayinlab, keyinlariga qaytdilar. Govdaroz bir jarda to'xtab, kunni kech qilib, oqshom yurib, kunduzi to'xtab, filini oldiga solib haydab, Harishohning vakillari nishon bergan tog'dan oshib qoldi, ho'kiz, novvoslari ado bo'ldi. Endi Govdaroz yeyman desa, ovqat topmay qoldi. Qarasa, bu yoqlar biyday cho'l, na yovvoyi ho'kiz bor, na novvos bor. Avval-avval kiyik, olqarlarni ko'rsa ham: "Bu sichqonday narsalarga odam to'yarmidi", — deb ko'zga ilmay yurdi. Keyin toza och qola bergandan keyin: "Hech bo'lmasa o'ntasini ushlab olsam, bir o'lmas ta'til bo'larmidi", — deb Asqar tog'da alqar, kiyik tutaman deb qiziqib, tog'ning bag'riga tushib qolib qarasa, ko'p asov yilqi yuribdi. "Mana bu Go'ro'g'li murdorning mulkidan", — deb darrov bitta baytalni tutib, tishi bilan terisini ayirib, bir kamarga borib, yovvoyi daraxtlarni qo'porib, yig'ib, katta gulxan qilibdi. Gulxan cho'g' bo'lgandan keyin cho'qqa baytalning gavasini ko'mib, chala pishirib yeb o'tirdi. Har kuni erta bilan otboqar cho'pon baytallarni bir ko'rib, sonini tugallab, yotog'iga qaytib ketar edi. Bugun kelib, jo'nag'arda tobonidan bosh barmog'igacha o'n bir qarich bir katta izni ko'rib: "Daraning biriga dev kelib uya qurgan, bu yerlarga yilqi poylab kelgan. Agar shundayligi rost bo'lsa, yilqilar-ku yo'q bo'lib turgan, o'zim ham hademay devga yem bo'laman", — deb qo'rqib, ko'zi olarib, jonini hovuchlab, otining jilovini burib, bu voqeani tezroq Go'ro'g'li sultonga yetkazayin, deb yeldan yeluvchi topganday Chambil shahri qaydasan, deb haydab ketdi. Bu yoqda bo'lsa, har kuni besh-olti baytalni cho'qqa ko'mib yeb dam olib, Govdaroz dev yota berdi. Otboqar cho'pon shu yurganicha yurib, Chambilga kirib bordi. Go'ro'g'li sultonni mayxonasida ko'rib, Go'ro'g'li sultonga qarab, otidan tushmasdan do'mpayib, uzangiga oyog'ini tirab, bir so'z dedi:

Ey, sultonim, arzga keldim, quloq ber,
Devzod kelibdi Asqar tog'ingga,
Mayxonangda qirq yigitman may ichib,
Qaramaysan nega so'l-u sog'ingga.

Dushman boqa bilmas Chaman bog'ingga,
Sher chidamas sening urgan do'g'ingga.
Sabab nedir, u yog'ini bilmadim,
Dev uya quribdi Asqar tog'ingga.

Har izi bir yarim qulochdan o'tgan,
Botig'i bir qarich chuqur bo'p ketgan,

Sabab nedir, u yog'ini bilmadim,
Yurtingga baloning qadami yetgan.

Otboqaring uning izin ko'rgandi,
Ko'rib turib bunda xabar bergandi,
Asqar tog'ning yonboshida hali ham,
U bachchag'ar yilqi ovlab yurgandi.

Sen sultonsan, elga boshchi bo'lasan,
Qasd etgan g'animgan o'ching olasan,
Menga lozim edi senga bildirmak,
Xabar berdim, endi o'zing bilasan.

Go'ro'g'li sulton otboqar cho'pondan bu so'zni eshitib, ancha xafa bo'lib: "Devni bir marta ko'zidan urib, Xizirning ta'limi bilan o'ldirgan edim. Hozir bo'lsa, dev bilan olishmoqqa ra'yim bo'lmayapti. Mana shu bir piyola sharobni mendan biroving olib ichib, devning jangiga borsanglar", — deb bir necha joydan timsol keltirib, qirq yigit, Hasanxon bilan Avazxon, Xoldor mahramga qarab, bir so'z dedi:

Mayxonada suhbat qurgan botirlar,
Har biri ming qo'shin bo'lsa tatirlar,
Sharobni yurakning quvvati derlar,
Aliyor deb tutdim, oling qo'limdan.

Ko'nglim to'lgan Taka Yovmit elimdan,
Bir gapni o'tkazdim, do'stlar, dilimdan,
Dev oshibdi deydi Asqar belimdan,
Aliyor deb tutdim, oling qo'limdan.

Sharobimning ranggi misoli lola,
Tag'ina tortinib turma uyala,
Talabgor bormi, tutdim piyola,
Aliyor deb tutdim, oling qo'limdan.

Chambil diyorida to'lib toshayik,
Dushmanlar eliga yov bo'p oshayik,
Eson bo'lib ko'p yilgacha yashayik,
Aliyor deb tutdim, oling qo'limdan.

O'lmasin yoronlar, hargiz o'lmasin,
Omon bo'lsak, elga dushman kelmasin,
Go'ro'g'lining so'zi yerda qolmasin,
Aliyor deb tutdim, oling qo'limdan.

Asqar tog'da uch yuz oltmish daradi(r),
Qizilbosh yo'lida g'ov bo'p turadi,
Kim may ichsa, dev jangiga boradi,
Aliyor deb tutdim, oling qo'limdan.

Sultonman, sultonlik gashtin so'rayin,
Foniy dunyo turganicha turayin,
Avval boring, men orqadan borayin,

Kel, shahbozim, qo'limdan berayin,
Aliyor deb tutdim, oling qo'limdan.

Go'ro'g'li sulton bu so'zlarni aytib, piyolani tutib turganida, qarchig'ayday qirq yigitga egilib, yetmish ikki marta ta'zim qilib bukilib, og'zidan dur-u gavharlar to'kilib, Avazxon kelib, Go'ro'g'li sultonning qo'lidan piyolani olib ichib, chirqillab mast bo'lib, Go'ro'g'li sultonga qarab, qip-qizil bo'lib, bir so'z dedi:

Javob ber, jon ota, endi o'zimga,
Ishongin bu yerda bergan so'zimga,
Chibincha ilinmas devlar ko'zimga,
Asqar toqqa boray, bersang G'irotni.

Jang degan tulporzodsiz bo'lami,
Asqar toqqa boray, bersang G'irotni.

Ot minib chiqayin do'ngga, adirga,
Baxtim bo'lsa, duch kelaman Xizirga,
Devning boshin tanasidan uzarga,
Asqar toqqa boray, bersang G'irotni.

Men ham ish ko'rsatib polvon bo'layin,
Yigitlar ichida obro' olayin,
U kelgindi devni bandi qilayin,
Asqar toqqa boray, bersang G'irotni.

G'irko'kni o'ynatay tog'larda dirka,
Mard yigit devlarni ko'zga ilami,

Avaz demas bir xillarday bu alhavas,
Bu alhavas qo'lingdan may olib ichmas,
Lekin dev urushi tulporsiz bo'lmas,
Asqar toqqa boray, bersang G'irotni.

Shunda Go'ro'g'li sulton Avazxon o'g'lidan bu so'zni eshitib, ko'p ish ko'rgan zang'ar Avazxonning salovatiga ichida tahsin aytib, bir gaz ko'tarilib, Soqi miroxo'rga qarab, mo'ylovini burab, G'irotni Avazxonga abzallab keltirgin, deb bir so'z dedi:

Chalbar qilib kiydim doim banotni,
Chambilning sirtidan soldim chorbog'-hayotni
Avaz o'g'lim devga talab qilibdi,
Soqiyo, abzallab kelgin G'irotni.

Hayronman doimo taqdir ishidan,
Amir farmon eshit menday kishidan,
Bezantirib yugan urib boshidan,
Soqiyo, abzallab kelgin G'irotni.

Dol beliga kumush egar oshirib,
Sag'risini mayakday qip toshirib,
Ikki yonga uzangisin tushirib,
Soqiyo, abzallab kelgin G'irotni.

Tilla toji taqib qo'ygin boshiga,
Chiqarib qashlabon tabla tashiga,
Yetaklab kel mayxonaning qoshiga,
Soqiyo, abzallab kelgin G'irotni.

So'z eshitgin Go'ro'g'lining tilidan,
Avazimning har ish kelar qo'lidan,
Movut patli ayil tortib belidan,
Soqiyo, abzallab kelgin G'irotni.

Ungacha Avazim turib taqinsin,
Uchadigan qarchig'ayday qoqinsin,
Kashal bo'lmay Go'ro'g'li otasi tiyinsin,
Soqiyo, abzallab kelgin G'irotni.

Shunda Soqi miroxir tabladan G'irko'kni chiqarib, qashov-jurob qilib abzallayman, deganicha, Avazxon ham urush asboblarini kiyib, taqinib, tayyor bo'la berdi. Soqi miroxo'r G'irko'kni abzallab, tayranglatib yetaklab, mayxonaning oldiga olib keldi. Avaz o'g'lonning asli otasi Bulduruq qassob Gurjiston shahzodalari avlodidan bo'lib, bir sabab bilan Xunxorga musofir bo'lib borib, yana bir sabab bilan Guloyim turkmanga uylanib, o'zi Xunxorda qizilbosh diniga kirib, qassoblarga bobo bo'lib qolgan edi. Shuytib, Avazxon asli Xunxordan emas, Gurjistondan edi. U juda ham suluv, behishtning g'ilmoniday, balki odamning joniday so'z bola edi. Ana endi Avaz o'g'lon kiyinib, ko'ktemirga g'arq bo'lib chiqib, G'irko'kning ustiga minib o'tirgandan keyin bot-bot bir maloika bo'ldi qoldi. Hech kim uni odam farzandi deb o'ylamas edi. Shunda Avazxon Go'ro'g'li sulton otasiga qarab, oq fотиha so'rab, bir so'z dedi:

Ota, ketdim dev jangiga,
Qo'l ko'tarib, ber fotiha.

Yigitning yo'li ochilsin,
Atrofiga nur sochilsin,
Undan keyin may ichilsin,
Ota, ketdim dev jangiga,
Qo'l ko'tarib ber fotiha.

Asqar tog'da qurmish uya,
Boshga kelgan ofatmi yo,
Tog'lar, adir yo'llar qiya,
Ota, ketdim dev jangiga,
Qo'l ko'tarib ber fotiha.

Cho'ng'al chog'at yo'llar buzuq.
Peshonada nelar yoziq,
Bo'lmasin deb devga oziq,
Ota, ketdim dev jangiga,

Shunda Go'ro'g'li sulton Avazxonga: "Bor, o'g'lim, oshig'ing olchi bo'lsin", — deb fotiha berib yubordi. Avazxon shod-u xurramlik bilan Go'ro'g'li sultondan fotiha olib, G'irko'kni shamolday yeldirib, Xo'jatog'dan naryoqqa oshib ketdi. Shunda Go'ro'g'li sulton qirq yigitga qarab: "Sizlar bir balandlik belga chiqib, Asqar tomondan xabardor bo'lib turinglar. Agar biror voqea sodir bo'lsa, tezlik bilan menga xabar beringlar", — deb shu so'zni aytdi:

Qirq yigitim, qirq qanotim bo'linglar,
Har na desam, aytganimni qilinglar,
Sovut, qalqon kiyib, qurol olinglar,
Avazxondan xabardor bo'p turinglar.

Burgut qo'nar tog'ning baland toshiga,
Adisar bormaysiz Asqar qoshiga,
Chiqib turing bir baland bel boshiga,
Sir solib ul yerdan Avaz ishiga.

Durbin tutib undan boqib turinglar,
Dev bilan Avazning ishin ko'ringlar,

Bu so'zni Go'ro'g'li sultondan qirq yigit eshitib, barchasi o'tlanib, Go'ro'g'li sultondan fotiha olib, bular ham G'irko'kning izi bilan keta berdilar. Avazxon G'irko'kni shu haydaganicha haydab, Asqar tog'iga yaqinroq bir belga chiqib, u yon, bu yonga boqib, o'ylanib turganida, ko'ziga Xizir bobo ko'rinib: "Ha o'g'lim, shoshma", — deb kelib, Avazxon bilan ko'rishib, bir necha sipohlik hunarlaridan o'rgatib: "Endi bilsang, o'g'lim, bu kelgan devni Govdaro dev deydi. Asli jangalimozandaronlik, otasi dev, enasi odamzod — Rustam Dostonning avlodidan. Bilsang, dev degan bir ahmoq loppi. O'zi juda zo'r narsa bo'ladi. Devlarning vas-vas bosdi degan bir uyqusi bo'ladi. Govdaro dev yetti kundan beri ana shu vas-vas bosdi uyqusini uxlab yotib, bugun turib, Asqar tog'ning bir kamarida ovqatlanayotir. Halizamon shu yerdan o'tadi. Kelib, sendan Chambilning yo'lini so'raydi. Shunda sen uning bilan sipohichasiga muomala qilib, bir ish qil", — deb ko'zdan g'oyib bo'lib ketdi. Avazxon shu belda gidirayib turdi. Bir pilla yer-u ko'kni larzaga keltirib, oyog'ini bolp-bolp bosib, filini haydab, Govdaro dev shu belga kelib qoldi. Avazxonni ko'rib qolib: "Hoy, odamzod, Go'ro'g'li murdorga boshqa kattaroq odam quriganday, seni

Qo'l ko'tarib, ber fotiha.

Yashnab turar ko'ngil bog'i,
Har ishga talpingan chog'i,
Borar joyim Asqar tog'i,
Ota, ketdim dev jangiga,
Qo'l ko'tarib, ber fotiha.

Boray tog'lar darasiga,
Itburumlar orasiga,
Yondashay dev qorasiga,
Ota, ketdim dev jangiga,
Qo'l ko'tarib, ber fotiha.

So'zlab turar Avaz o'g'lon,
Bo'lmoq istar mardi maydon,
Ey, Chambil shahriga sulton —
Ota, ketdim dev jangiga,
Qo'l ko'tarib, ber fotiha.

Bir chatoqlik bo'lib qolsa yoronlar,
Tezlik bilan menga xabar beringlar.

Novda debon qaytarmadim so'zini,
O'n bir qarich deydi har bir izini,
Chidarmikan ko'rib bachchag'ar dev ko'zini,
O'ng'arsa-ku, dev jangida o'zini.

Har nechuk bo'lsa-da, kashal bo'laman,
Qirq yigitim, sizga farmon qilaman,
Dev zo'r chiqsa, darrov xabar beringlar,
O'zim borib boshin olib kelaman.

qoravul qilib qo‘ydimi?! Ukkag‘ar Go‘ro‘g‘li murdor ahmoq ekan-ku, senday olmachani iskab yotmay, bu qirga qo‘yibdi. O‘zing-ku odamzodning olmachasi, gulimi ekansan”, — deb Govdarozi dev Avazxonga qarab, bir so‘z dedi:

Olmamisan, bargakmisan, gulmisan,
Maynamisan, qumrimisan, na jonsan.
Xashakmisan, shamolmisan, hilmisan,
To‘timisan, bulbulmisan, na jonsan?

Ko‘zlaring uchqunday bo‘lib yiltirar,
Bir ajab tiniq suv kabi mildirar,
Jamoling cho‘llarni nurga to‘ldirar,
Lolamisan, rayhonmisan, na jonsan?

Shu jasading bilan tog‘lardan oshib,
Qanday kelding ko‘k otchangga tirmashib,
Yuzingga qaragam, ko‘zim qamashib,
La‘limisan, gavharmisan, na jonsan?

Otginang o‘zingga tushmish munosib,
Ko‘nglim erimasa, ketarman bosib,

Ko‘ksingga tangaday siparcha osib,
Sichqonmisan, chumchuqmisan, na jonsan?

Taltayib, torbayib o‘zing kirasan,
Bilmam, qaydan kelib, qayga borasan,
Shu‘la sochib atrofga nur berasan,
Chaqmoqmisan, chiroqmisan, na jonsan?

Odamzod ichida sendayi bo‘lmas,
Yo sen emasman qo‘ldagi olmos,
Yuzingga kim boqsa, ko‘zin uzolmas,
Chamanmisan, bo‘stonmisan, na jonsan?

Bu so‘zlarni so‘zlar senga Govdarozi,
Ta‘rifingni qancha desam, shuncha oz,
Borsang, lozim senga ul Mozandaron,
Shu‘lamisan, olovman, na jonsan?

Avazxon Govdarozi devdan bu so‘zlarni eshitib: “Ey, Govdarozi, aqling muncha oz. Meni sening ol- dingga Go‘ro‘g‘li sulton chiqarib qo‘yibdi. Shu qo‘limdagi tayog‘im bilan seni Go‘ro‘g‘li sultonning oldiga haydab bormoqchiman. Odamzodni sen kichkina bilma. Kichkina bo‘lsam ham, senga o‘xshagan ko‘p devlarning ishini shu tayoq bartaraf qilgan”, — deb nayzasini ko‘rsatdi. Shunda Govdarozi dev Avazxonga: “Bug‘doy poyasiday tayoqchang bilan meni qanday qilib haydaysan. Odamzod bir shum xalq bo‘ladi-da. Shuytib, meni aldab qo‘rqitmoqchisanmi, sen olmacha. Bo‘lmasa, qani bir o‘sha cho‘pchang bilan bir urib ko‘r-chi, hayday olasanmikan”, — dedi. Shunda Avazxon G‘irko‘kka bir-ikki achchiq qamchi bergan edi. Jonivor G‘irko‘k yerni tirnab-tirnab kishnab, birdan falakka parvoz qilib uchib, Govdarozi devning boshidan aylana berdi. Avazxon ot ustida uchib yurib, qulaylab, Govdarozi devning kekirdagidan nayzasini to tubigacha suqib yubordi. Shunda Govdarozi dev Avazxonga: “Sen ariday chaquvchi odamcha ekansan”, — degunigacha Avazxon Govdarozi devning ikki ko‘ziga ham nayza suqib oldi. Ajali yetgan bachchag‘ar dev baqirib, yerga qulab tushdi. Govdarozi devning “oh” deb baqirganini bir necha tosh berida turgan qirq yigit eshitib, tumtaraqay har yoqqa qochib, bu yaqin o‘rtalarda turishni istamay, jonini qo‘ltiqlab, har qaysisi har go‘rga to‘zib ketdi.

Chambilda Gulqizoy Og‘a Yunus pariga qarab, zor-zor yig‘lab, Avazxon yoriga kashal bo‘lib, bir so‘z dedi:

Qabog‘im pirillab uchar jonona,
Hovliqaman, turolmayman Chambilda,
Avazxon yo‘q, hasratdaman, kasalman,
Chidolmayman, turolmayman Chambilda.

Bir malak o‘g‘lingga berdim dilimni,
Ani deb tashlabon o‘sgan elimni,
Ko‘rmasam kuyaman toza gulimni,
Hovliqaman, turolmayman Chambilda.

Yig‘layman, ko‘z yoshim bunda sevalab,
Yorim ketdi baland o‘rlob tepalab,

Bir fasil ko‘rmasam, opa, xafalab,
Chidolmayman, turolmayman Chambilda.

Yor hasrati meni ajab yengibdi.
Shuytib aning mehri dilga singibdi.
Ayrolig‘i zo‘r olovga tangibdi,
Hovliqaman, turolmayman Chambilda.

Opajon, holima o‘zing boqmasang,
Menga engan dardni urib qoqmasang,
Xo‘jatov ustiga olib chiqmasang,
Chidolmayman, turolmayman Chambilda.

Quloq sol, jon opa, Gulqiz zoriga,
Arzin aytar senday barno pariga,

Tog'dan qarab tursin sevgan yoriga,
Hovliqaman, turolmayman Chambilda.

Shunda Og'a Yunus pari Gulqizoyning bu so'zini eshitib: "Sen Avaxxon bilan yomon uyur bosibsan. Xuddi sening xayolingda yangi ushlagan qushing qo'lingdan chiqib ketadiganday. Sen hali yoshsan. Ko'p narsaga hali itoat bilan tushunmaysan. Juda ham yoringga kashal bo'lsang, mayli, Xo'ja tog'ining ustiga chiqamiz", — deb, bu xabarni Misqol pariga ham bildirib, qirq yigitning xotinlari va bir necha kanizlari, jodu ko'z turkman qizlari bilan Gulqizoyni boshlab, barchalari Xo'jatoqqa chiqdilar. Go'ro'g'li sulton barcha xotin-xalajlarning Xo'jatog' ustiga chiqib ketganini eshitib, Xoldor mahramni olib, bu ham Xo'jatog'ining ustiga chiqdi. Avaxxon bo'lsa, Govdaroz devning bir oyog'ini kesib, filning ustiga ortib, haligi chilbir, zanjirlar bilan chandib tashlab, belgi uchun filni oldiga solib haydab, Chambilga qarab qaytib kela berdi. G'irko'kning tilla nahali yarqillab ketgani juda uzoq bo'lsa ham, Gulqizoyning ko'ziga ko'rinib, quvonib, Og'a Yunus pariga qarab, marg'ulini burab, zulfini tarab, bir so'z dedi:

Eshitgin, parizod opa, so'zimni,
Otini o'ynatib o'g'ling keladi,
Uzoqdan yarqillab olar ko'zimni,
Devni halok etib o'g'ling keladi.

O'rtanib kuyibdi devning chaqasi,
Bolang ekan Chambilbelning soqasi.
Yarqillar otining nahal to'qasi,
Uzoq beldan oshib o'g'ling keladi.

Oldida bir nima lo'klab yo'rtadi,
Orqasidan yarim nayza to'rtadi

Ko'nglim jo'shib, gul ochgali bo'rtadi,
Bedovin o'ynatib o'g'ling keladi.

Sochbog'im — supurgi, ko'ksim — to'shonchi,
Bu gapimga, parizod opa, ishon-chi,
Hech kimning bo'lmagay mencha quvonchi,
Devga zafar topib o'g'ling keladi.

Oygulqiz Asqarning bag'rin ko'zlaydi,
Xo'jatog' ustida turfa so'zlaydi,
Opa, tezroq Chambil tushsak bo'laydi,
Yulduzday yarqillab o'g'ling keladi.

Ana shunda Gulqizoyning bu so'zini Og'a Yunus ham, Misqol pari ham, Go'ro'g'li sulton va Xoldor mahram ham eshitib, Asqar tomonga yaxshi mulohaza qilib, durbin qo'yib tiklashib qoldilar. Bir pilla Avaxxonning bir narsani oldiga solib, haydab kelayotganini ko'rishib, Gulqizoyning so'zi tasdiq bo'lib, hamma Chambilga qaytib tushishini ham unutib, Avaxxonning yo'liga tiklashib qoldilar. Avaxxon ham filni haydab yetib keldi. Go'ro'g'li sulton qirq yigitlar devning ovozidan qo'rqib, har tarafga qochib tarqalib ketgan, deb darrov Xo'jatog'ining ustidan turib, tilla dobilini qoqib yubordi. Buni eshitib, har tarafga tarqalib ketgan qirq yigit bilan birlikda turkmaning to'qson to'qqiz biylari ham: "Ha, Go'ro'g'li sulton, nima maslahating bor", — deyishib yig'ilib kela berdilar. Go'ro'g'li sulton ham bo'sh kelmay, Xo'jatog'ning boshida katta qozonlarda osh damlatib, gulisurx sayilini qildirib, bir tarafda ko'pkari, bir tarafda kurash, bir tarafda baxshilik, bir tarafda cho'rkich, yana bir tarafda Og'a Yunus pari bilan Misqol pari xotin-qizlarni bo'lib olib, po'tasoldi va ichak uzildi o'ynabdi. Shunday qilib, Go'ro'g'li sulton gulisurx sayilini qizdirdi, qirq yigitlarga qarab, bir so'z dedi:

Avaz o'g'lim jangga borib,
Dev ustidan g'olib keldi,
Bir oyog'in uzib turib,
Filga ortib olib keldi.

Xizir bunga nazar qildi,
Shuytib qo'rqmas botir bo'ldi,
Govdarozning halqumiga,
Borib turib nayza soldi.

Buni menga Misqol aytdi,
Xunxorning davlati qaytdi,

Dev tilini u biladi.
Qo'rqqoqa dushman kuladi.

Misqol pari har lahzada
Ko'hi Qof borib keladi,
Govdarozday qancha devni,
Askari halok qiladi.

Shu martada, qirq yigitim,
Avazimni bilmoq bo'ldim,
Govdarozga to'g'ri qilib,
Bir imtihon qilmoq bo'ldim.

Bildim Avaz polvon ekan,
Asli botir o'g'lon ekan,
Shuytib, mendan dev janggini
O'zi talab qilgan ekan.

Bo'lmasa men Govdarozday,
Ming dev kelsa daf qilaman,
Ko'hi Qofdan askar chorlab,
Barining boshin olaman.

Endi baring choq bo'linglar,
Bu filni haydab olinglar,
Xurosonning chekkasiga
Obborib qo'yib kelinglar.

Harishoh yuborgan aldab,
Oldiga yo'lovchi yollab,
Dev oyog'in ko'rib turib,
O'rtansin bachchag'ar qallob.

Go'ro'g'li sultonning bu so'zini eshitib, qirq yigit dadil bo'lib, otlariga minib, filni quvalab, Xuroson yurtiga haydab oshirib yubordilar. Aslida Misqol pari Ko'hi Qofga bormasa ham, nihoyatda qulog'ining soqligidan dunyoda bo'lib yotgan barcha gap-u so'zlardan xabardor edi. Avazxon dev jangiga kirganiday-oq yo'lda Avazxonga Xizir bobo uchrab, sipohilik hunarlaridan o'rgatib, Govdaroz voqeasini bildirganicha oqizmay-tomizmay Go'ro'g'li sultonga bildirib qo'ygan edi. Quv Go'ro'g'li hamma narsani bilib, bir necha kundan keyin gulisurxni tamom, deb to'qson to'qqiz biylariga javob berib, hamma joy-joyiga tarqalib, chambillik erkak-ayollar ham Chambilga qaytib tushdilar. Qirq yigit ham Xurosonning chekkasidan Chambilga qaytib keldilar. Govdaroz devning fili bo'lsa kelgan yo'li bilan, ustida qancha o'q va Govdarozning oyog'i ortilgani holda Jangalimozandaronga qarab ketdi. Bu xabarni ko'rgan-bilganlar Harishohga yetkazdilar.

Bir kun Harishoh Bektosh vaziri bilan xilvatda maslahat qilib: "Shu Xunxor zolimdan qo'rqib, unga qaram bo'lib, boj-xiroj to'lab yurgancha o'zimizday musulmon, ham qudamiz bo'lib qolgan Go'ro'g'li sultonga qaytsak-chi", — deyishib, bu maslahatlarini umarolariga bildiribdi. "Go'ro'g'li sulton har narsaning uddasidan chiqadi. Devni o'ldirgandan keyin yana nimasi qoldi", — deyishib, barcha umarolari ham bu maslahatga ko'nib, Bektosh vazir boshliq o'ttiz bitta vakilini Harishoh Chambilga elchi qilib yuboribdi. Go'ro'g'li sulton eski oshnasi Bektosh vazir va boshqa kelgan vakil elchilarining bari bilan ko'rishib, ularni izzat-ikrom qilib, arzlarini qabul qilib, ko'p siylob, tuhfa va sovg'alar bilan Xurosonga qaytarib, jo'natib yubordi. Shuytib Go'ro'g'li sultonga tobe bo'lib qoldi. Shunda Go'ro'g'li sulton Xoldor mahram, Hasaxon, Avazxon va qirq yigitlariga qarab, bir so'z dedi:

Davron keldi, davron keldi,
Bazm-u suhbat tuzing, do'stlar,
Oltin-kumush piyolaman
Endi sharob suzing, do'stlar.

Davlat keldi to'lib-tosha
O'z haddidan ziyod osha,
Tog'arada ezing nasha,
Ko'ngillarni yozing, do'stlar.

Kosalarga araq quying,
Kabob uchun qo'ylar so'ying,
Dushmanlarning ko'zin o'ying,
Yov boshini uzing, do'stlar.

Qovurdoqqa bunda to'ying,
Musallasdan to'la quying,

Kam bo'lmasin nasha tuying,
Davru davron sizning, do'stlar.

Kadi to'la nosdan oling,
Mis chilimga cho'qlar soling,
Har bovatdan kayflar qiling,
Xo'jatog'dan kezing, do'stlar.

Chambil shahrini jaynatib,
Qiz-u juvonlar o'ynashib,
Dushmanlar bag'rin qiynatib
Yuraklarin ezing, do'stlar.

Yonboshimda ikki jonon,
Avaz, Hasan menga o'g'lon,
Go'ro'g'lidan yo'qdir armon,
Bizga qadah suzing, do'stlar.

Shuytib, Go'ro'g'li sulton kayfini qizitib, Chambilda yigitlarning qo'lidan sharob ichib, kayf qilib yota berdi.